Arkeologisk utredning

Ullstorp 1:2 och 1:3
Solbräcke 1:6 m fl

Kareby socken
Kungälvs kommun

Rapport 2002:33
Thomas Bergstrand

Arkeologisk utredning

Ullstorp 1:2 och 1:3
Solbräcke 1:6 mfl

Kareby socken
Kungälvs kommun

Ur allmänt kartmaterial
från lantmäteriet
medgivande 90.80.12.
Utdrag ur ek.karta 7154 och 7153
ISSN 1650-3368

Bohusläns museum 2002:33
Thomas Bergstrand

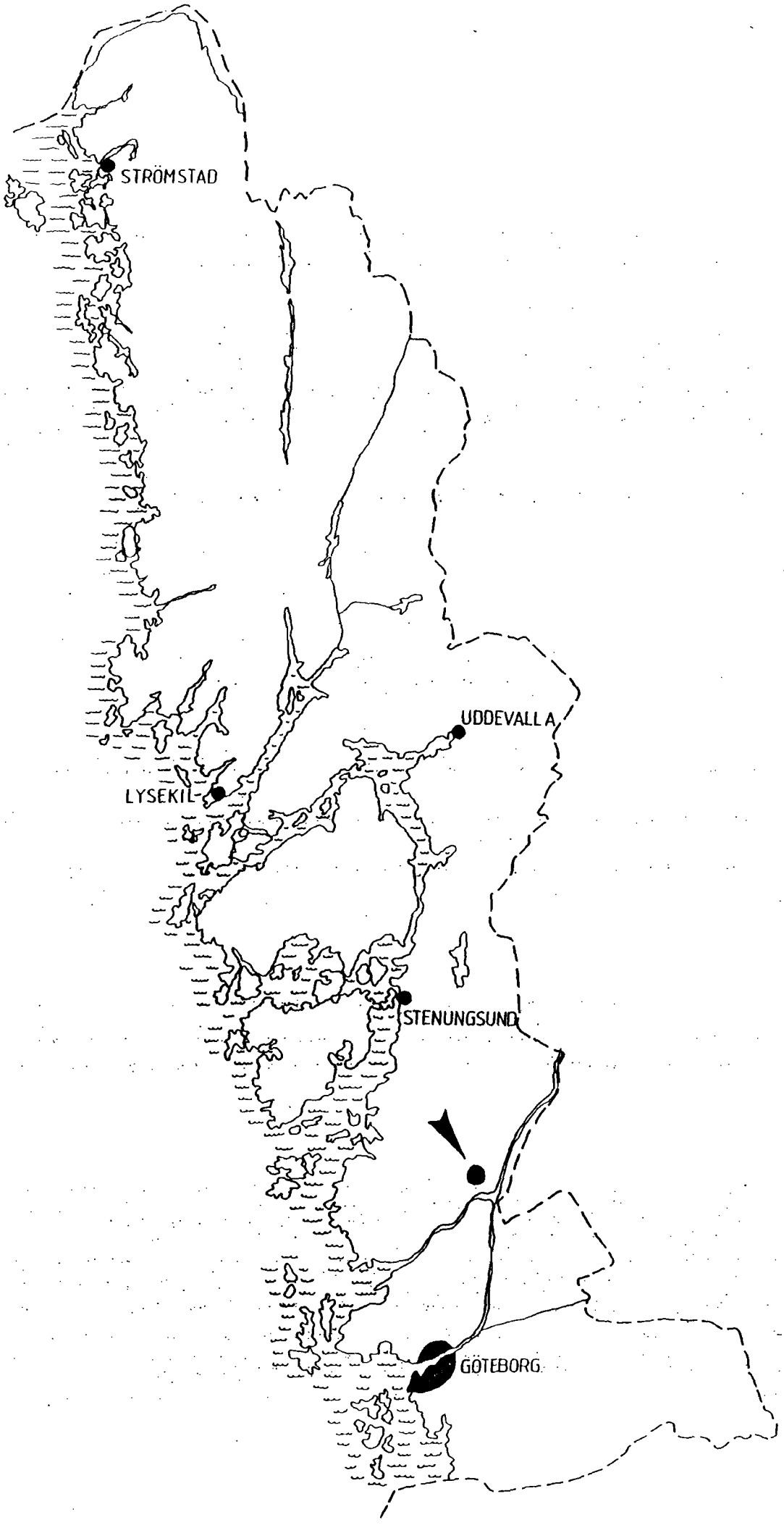
STRÖMSTAD
UDDEVALLA
LYSEKIL
STENUNGSUND
GÖTEBORG

Innehåll

Sammanfattning

Bakgrund

Landskapsbild
Naturlandskap
Kulturlandskap
Historiskt källmaterial

Den arkeologiska utredningen
Metod
Resultat

Slutsatser

Åtgärdsförslag

Referenser

Tekniska och administrativa uppgifter

Bilagor

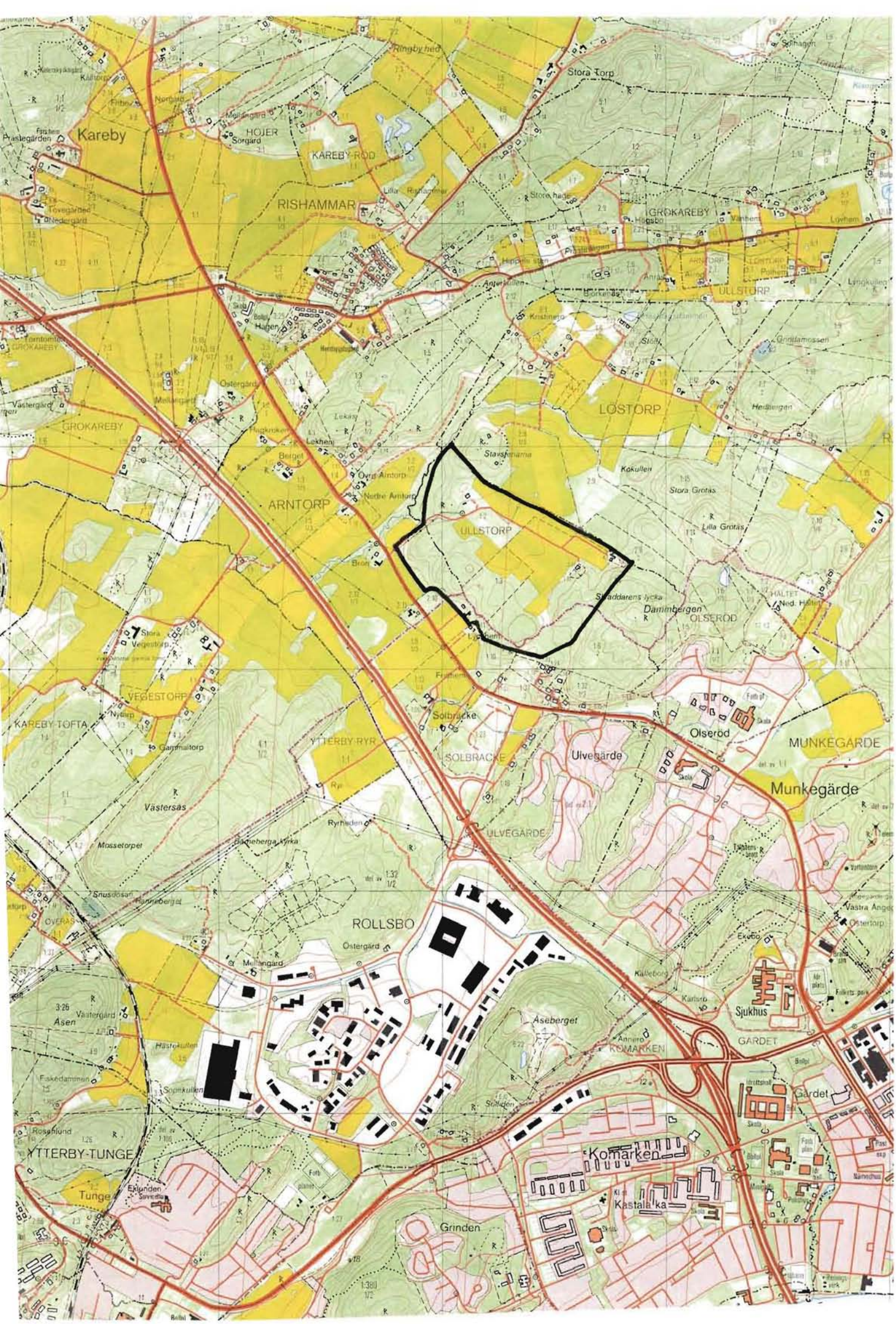
Kareby
HOJER
KAREBY-ROD
RISHAMMAR
GROKAREBY
ULLSTORP
LOSTORP
ARNTORP
ULLSTORP
OLSEROD
VEGESTORP
KAREBY-TOFTA
YTTERBY-RYR
SOLBRACKE
Olserod
MUNKEGARDE
Munkegärde
Ulvegärde
ULVEGARDE
Västersås
ROLLSBO
Sjukhus
GARDET
Gärdet
Komarken
Kastalaka
YTTERBY-TUNGE
Tunge
Grinden
Asen
Asebergat

Sammanfattning
Under perioden 7 t o m 9 oktober 2002 genomförde Bohusläns museum en arkeologisk utredning inom fastigheterna Ullstorp 1:2, 1:3 och Solbräcke 1:6 m fl i Kareby socken, Kungälvs kommun. Utredningen utfördes med anledning av utarbetandet av ny detaljplan. Syftet var att finna eventuellt tidigare ej kända fornlämningar samt avgöra statusen för fem tidigare kända lämningar. Bohusläns museum anser att förundersökning bör genomföras av lämningarna Kareby 128, 131, 136, 137 samt nyfynd 1 och 2.

Bakgrund
Mellan den 7 och 9 oktober 2002 genomförde Bohusläns museum en arkeologisk utredning inom fastigheterna Ullstorp 1:2, 1:3 och Solbräcke1:6 m. fl. i Kareby socken, Kungälvs kommun, Bohuslän. Utredningen gjordes på uppdrag av Samhällsbyggnadskontoret vid Kungälvs kommun, med anledning av planerad ny detaljplan för området Ullstorp. Området planeras för bostadsbebyggelse inom de kommande åren. Uppdragsgivare och kostnadsansvarig var Samhällsbyggnadskontoret vid Kungälvs kommun enligt länsstyrelsens beslut 431-28992-2002. Ansvarig institution för utredningen var Bohusläns museum, med Thomas Bergstrand som rapportansvarig.

Syfte
Utredningens syfte var att klarlägga om det fanns tidigare ej kända fornlämningar inom utredningsområdet och att avgöra statusen för ett antal tidigare kända lämningar med obestämd fornlämningsstatus. Man bör notera att utredningsområdet drogs ned något under fältarbetets gång. Denna korrigering kom dock inte att påverka utredningens syfte.

Den arkeologiska potentialen med området framgår av de kända lämningarna. Utöver de båda stensättningarna finns en ovanlig gravlämning norr om utredningsområdet, Kareby 8. Denna består av en hög, två stensättningar samt en hällkista i stensättning. Gravtyperna och dess läge i terrängen talar för datering i perioden senneolitikum-äldre bronsålder. Fynd av en spånkärna och övrigt slagen flinta antyder även att området utnyttjats under mesolitikum (Kareby 136, 137, 58?). Utifrån detta är det troligt att området har rymt mer extensivt utnyttjade boplatser och aktivitetsytor under en mesolitisk fas av typen Sandarna-Lihult. Ovan nämnda hällkista markerar en lokal av central betydelse under senneolitikum-äldre bronsålder. Ytterligare solitära gravar av röse- och stensättningstyp finns i närområdet och förstärker bilden av ett mer intensivt landskapsutnyttjande under åtminstone senare delen av neolitikum och bronsåldern. (Kareby 15, 55, 125, m fl). En medeltida koloniseringsepok kan möjligen tydas i de lokala ortnamnen; Ullstorp, Löstorp och Arntorp. Ortnamnen Fridhem, Lyckhem och Solbräcke kan generellt placeras inom fasen yngre järnålder-medeltid. Ortnamnens källvärde bör dock ses i ljuset av övrigt källmaterial.

Landskapsbild

Naturlandskap
Utredningsområdet motsvarade omfattningen av den preliminära planavgränsningen, daterad 021008. Avgränsningen är en något reviderad version i förhållande till vad Bohusläns museum tidigare hade som underlag. Den senare, och nu aktuella, versionen är något indragen vid områdets sydvästra del (bilaga1).

Utredningsområdet mäter ca 1000 x 500 meter och omfattar dessutom en bred korridor ned mot landsvägen i syd. Området består till största delen av jordbruksmark inom de centrala och norra delarna, varav mycket låg i vall vid tiden för fältarbetet. Höjdnivån ligger runt 40-45 m ö h. Jordmånen inom den sammanhängande åkermarken domineras av siltig, eller lerig, alv under matjorden. Enligt markarrendatorn finns ingen modern täckdikning, utan endast ställvis äldre stenkistor. Inom vissa randzoner i åkermarken skiftar markbeskaffenheten till grus eller sandmorän. Särskilt påtagligt är detta vid platserna för Kareby 136 och 137.

Västra och södra delen upptas av högländ skogs- och hällmark, medan korridoren mot syd består av granplantering och äldre tomtfastigheter. Höjdnivåerna varierar mellan ca 40 och dryga 50 m ö h. Höjdryggen mot väst genomkorsas av dalgångar i nord-sydlig riktning och är beväxt av relativ gles blandskog och enbusksnår.

Kulturlandskap
Inom utredningsområdet finns sedan tidigare en känd fast fornlämning och fem lämningar med lägre status. Man bör även omnämna stenhägnadssystemet inom åkermarken, som troligen till stora delar härrör från laga skiftet.

Den fasta fornlämningen är en solitär stensättning som ligger på en bergshöjd i nordväst, 47 m ö h (Kareby 128). Lämningen, som är övertorvad, är flack, något oregelbundet rund och mäter 5-6 meter i diameter.

De fem övriga lämningarna har inte fornlämningsstatus i Fornminnesregistret. Kareby 58 är en osäker boplats som upptäcktes vid Göteborgsinventeringen. Vid revideringsinventeringen 1989 gjordes inga fynd, mycket beroende på att platsen uppgår i villaträdgård. Eftersom lämningen ligger inom enskild tomtfastighet som inte direkt kommer att påverkas av detaljplanen kommer utredningen inte fortsättningsvis att beröra Kareby 58. Kareby 131 är registrerad som en osäker stensättning, och ligger i en dalgång inom bergsområdet i väster. Kareby 134 består av fossil åkermark i direkt anslutning till den hävdade åkermarken. Lämningen omfattar en yta om 100 x 50-70 meter och består av arton svagt välvda åkerparceller. Kareby 136 är en fyndplats för en spånkärna, och uppgifter finns om ytterligare slagen flinta i åkermarken. Fyndplatsen ligger inom ett sadelläge mellan åkermarken i norr och en granplantering som sluttar åt söder. Ytan brukas inte idag. En liknande fyndplats är Kareby 137, vilken ligger mot utredningsområdets östra gräns. Ytan är en smal åkeryta i träda.

Historiskt källmaterial
Storskifte av Ullstorps och Löstorps utmarker genomfördes 1816. Denna utmark omfattade dock inte någon del av utredningsområdet *(Kareby socken, akt 35)*. 1847 genomfördes laga skifte av "alla ägor till ½ mantal Ullstorp" *(Kareby socken, akt 88)*. Gården Ullstorp framträder med en kringbygd gård vid platsen för den nuvarande kennelklubbens lokaler. Åkermarken var inte lika omfattande som idag, utan vissa gärden betecknas som betesmark, t ex ytorna för Kareby 131, 134 och 136. I dagens åkergärde, som gränsar mot Karby 131, fanns ett soldattorp. Dalgången där Kareby 131 ligger är karterad som betesmark under dito torp och platsen för torpet som "tomtbacke". Utredningsområdets södra del, korridoren, tillhör Solbräcke, inom vilken laga skifte genomfördes redan 1832 *(Solbräcke, 1 mantal)*. Delar av granplanteringen är karterad som "Den gamla Hjortens lycka". Kartan visar en torpbebyggelse och en mindre långsmal åkeryta. Längre ned mot syd vidtar beteshagar *(Kareby socken, akt 80)*.

Den arkeologiska undersökningen

Metod
Samtliga lämningar inom utredningsområdet ligger inom randzoner eller skogs-/hällmark. Utredningen kom därför att fokusera på liknande terrängavsnitt. Förutom representativt lagda maskinschakt ute på åkermarken, undersöktes ytor som ligger i övergång mellan hävdad åkermark och högre terräng. En noggrann inventering utfördes av den höglänta terrängen, och kompletterades med handgrävda provgropar. Samtliga schakt, provgropar och fynd mättes in med GPS.

Resultat
Utredningen resulterade dels i att de tidigare osäkra lämningarna fick en bättre definition, och dels att nya fynd gjordes (bilaga 2).

Kareby 58 (osäker boplats) ligger inom tomtfastighet och inbegrips därför inte vidare i ärendet.

Kareby 131 beskrivs i Fornminnesregistret som en osäker stensättning. Den är ca sex m i diameter, ca 0,4 m hög och är helt övertorvad. Längs den nordöstra sidan löper en ränn-liknande fördjupning. Vid utredningen torvades två mindre ytor av och man kunde då konstatera att lämningen består av jämnstor sten i fraktion 0,05-0,15 m. Lämningens form och konstruktion tyder på att det är en grav av typen stensättning och därmed att betrakta som fast fornlämning.

Kareby 134 är fossil åkermark inom ett 100 x 50-70 m stort område i kanten av jordbruks-marken. Parcellerna är 50-70 m långa och 3-4 m breda, och tydligt välvda. De ger ett sentida intryck och kan enligt Riksantikvarieämbetets riktlinjer för fossil åkermark inte klassas som fast fornlämning.

Kareby 136 är fyndplats för en spånkärna och uppgifter finns om ytterligare flinta i åker-marken. Miljön är en numera igenlagd åkeryta i sadelläge med sandig lätt alv. Centralt finns en sandtäckt i vars anslutning det ligger några högar med avbanad matjord. I sökschakten framkom ett stolphål och bottnar till två större härdanläggningar med skörbränd sten och några bitar slagen flinta (A1:29, A2:29, A3:29). I handgrävda gropar påträffades ytterligare flintfynd. Lokalen bedöms som en boplatslämning av Sandarna eller Lihultkultur, och betraktas därmed som fast fornlämning.

Kareby 137 är fyndplats för flinta inom åkermark. Sökschakten avslöjade två härdlämningar och ett antal flintor i matjordslagret A1:21, A2:21). Lokalen är att betrakta som fast fornlämning av typen boplats alternativt aktivitetsyta.

Nyfynd 1 är en lokal ca 160 m sydväst om Kareby 136, strax norr om en körväg. Inom två ytor gjordes fynd av slagen flinta: dels mellan körvägen och bergväggen, och dels på en mindre klipphylla ovan den förra ytan. Fynden från klipphyllan var rikliga och tyder på en slagplats som preliminärt kan hänföras till Lihultskultur (senmesolitikum). Utifrån fyndomständig-heterna och terrängen bedöms klipphyllan vara ostörd och kan därför ha ett väldigt högt vetenskapligt värde. Lokalen för nyfynd 1 är att betrakta som fast fornlämning.

Nyfynd 2 är en terrassliknande konstruktion, ca 50 m sydväst om nyfynd 1. Konstruktionen mäter ca 20 m lång, 10 m bred, 0,5 m hög och ligger i svagt sydsluttande terräng. Funktionen har inte kunnats bestämmas, men det kan möjligen röra sig om en odlingsterrass eller utjämnad yta för boplats/byggnad eller liknande. Tills vidare bör lämningen betraktas som fast fornlämning.

Nyfynd 3 är två stolphål och en grop i åkermarken i områdets nord-nordöstra del (A1:6, A1:9, A2:9). Anläggningarna var avtecknade i alven och inga fynd gjordes i anslutning till dem. Det är tveksamt om lokalen har någon vidare vetenskaplig potential.

Nyfynd 4 framkom i anslutning till platsen för soldattorpet på laga skifteskartan (A1:33, A2:33). Anläggningarna är två stenrader av mindre marksten. De är tre respektive en meter långa, och ca 0,4 meter breda. Möjligen kan de knytas till torpbyggnaden, men ger i övrigt ett sentida intryck.

Slutsatser

Projektets syfte har till stora delar uppfyllts. Av de tidigare osäkra lämningarna visade sig flera rymma intressanta anläggningar. De båda fyndplatserna Kareby 136 och 137 har en mesolitisk karaktär, och bildar tillsammans med nyfynd 1 ett intressant perspektiv om hur samtidens kustlandskap har utnyttjats. Förundersökningar av dessa lokaler kan ge en bättre bild av dess funktion, omfattning och ålder.

Den osäkra stensättningen Kareby 131 har visat sig vara en byggd konstruktion. Den jämna fraktionen på stenen, formen och antydan till kantkedja gör det svårt att tolka den annat än som en stensättning. Dess höjd på 0,4 meter i kombination med läget i en bred flack dalgång gör det dock inte omöjligt att det kan röra sig om ett enstaka röjningsröse av hög ålder. I laga skifteshandlingarna är området karterat som betesmark, varför området knappast har varit brukat som åkermark under historisk tid. En förundersökning skulle dels ge definitivt svar på vad konstruktionen är, och dels visa om det finns bebyggelse- och/eller odlingsspår i anslutning.

Vad gäller antalet nyfynd är utredningsområdet, liksom brukligt i Bohuslän, förhållandevis svårt att komma åt. Stora ytor består av bruten, högländ terräng, där inventering och handgrävda provgropar var de enda redskapen. Nyfynd 1 är emellertid ett resultat av det senare, vilket åtminstone visar att en del lokaler går att fånga upp med metoden. Av de övriga nyfynden har inte utredningen kunnat fastställa funktionen för nr 2. Vidare undersökning kan därför komma att behövas. Nyfynd 3 bedöms däremot inte ge mer arkeologisk kunskap. Trots utvidgning av fyndytan var resultatet endast de två stolphålen och en grop ned i den leriga alven. Det moderna åkerbruket har troligen gått hårt åt vad som en gång fanns. Liknande bedömning gäller för nyfynd 4 och Kareby 134. Den fossila åkermarken ger, som nämnts ovan, en sentida intryck och har bevarandestatus motsvarande stenhägnadssystemet inom åkermarken.

Åtgärdsförslag

Inför den fortsatta planeringen av detaljplan för Ullstorp anser Bohusläns museum att följande lokaler bör förundersökas: Kareby 128, 131, 136, 137 samt nyfynd 1 och 2. Syftet med förundersökningarna är att bestämma lämningarnas omfattning, karaktär och vetenskapliga potential.

Bohusläns museum

Thomas Bergstrand
antikvarie

Referenser

Arkiv

Lantmäteriets arkiv, Göteborg. Historiska kartor. Kareby socken, akt 35, 80, 88.

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst.dnr: 431-28992-2002
BM dnr: 563/01 K
BM pnr: 1097

Fastighet: Ullstorp 1:2, 1:3, Solbräcke1:6, m. fl
Socken: Kareby
Kommun: Kungälv
Län: Västra Götaland

Ek.karta: 7154, 7153
Belägenhet: x 64255 y 12713
Nivå: 40-60 m ö h
Koordinatsystem: RT 90, 2,5 gon W
Uppdragsgivare: Samhällsbyggnadskontoret, Kungälvs kommun

Ansvarig institution: Bohusläns museum
Fältansvarig: Susanne Selling
Rapportansvarig: Thomas Bergstrand
Fältpersonal: Thomas Bergstrand, Susanne Selling

Fältarbetstid: 2002-09-07 t o m 2002-10-09
Arkeologtimmar: 48
Undersökt yta: ca 800 000 m^2

Redigering och layout: Annelie Isaksson
Kartritning: rapportansvarig
Arkiv: Bohusläns museum
Fynd: ej tillvaratagna

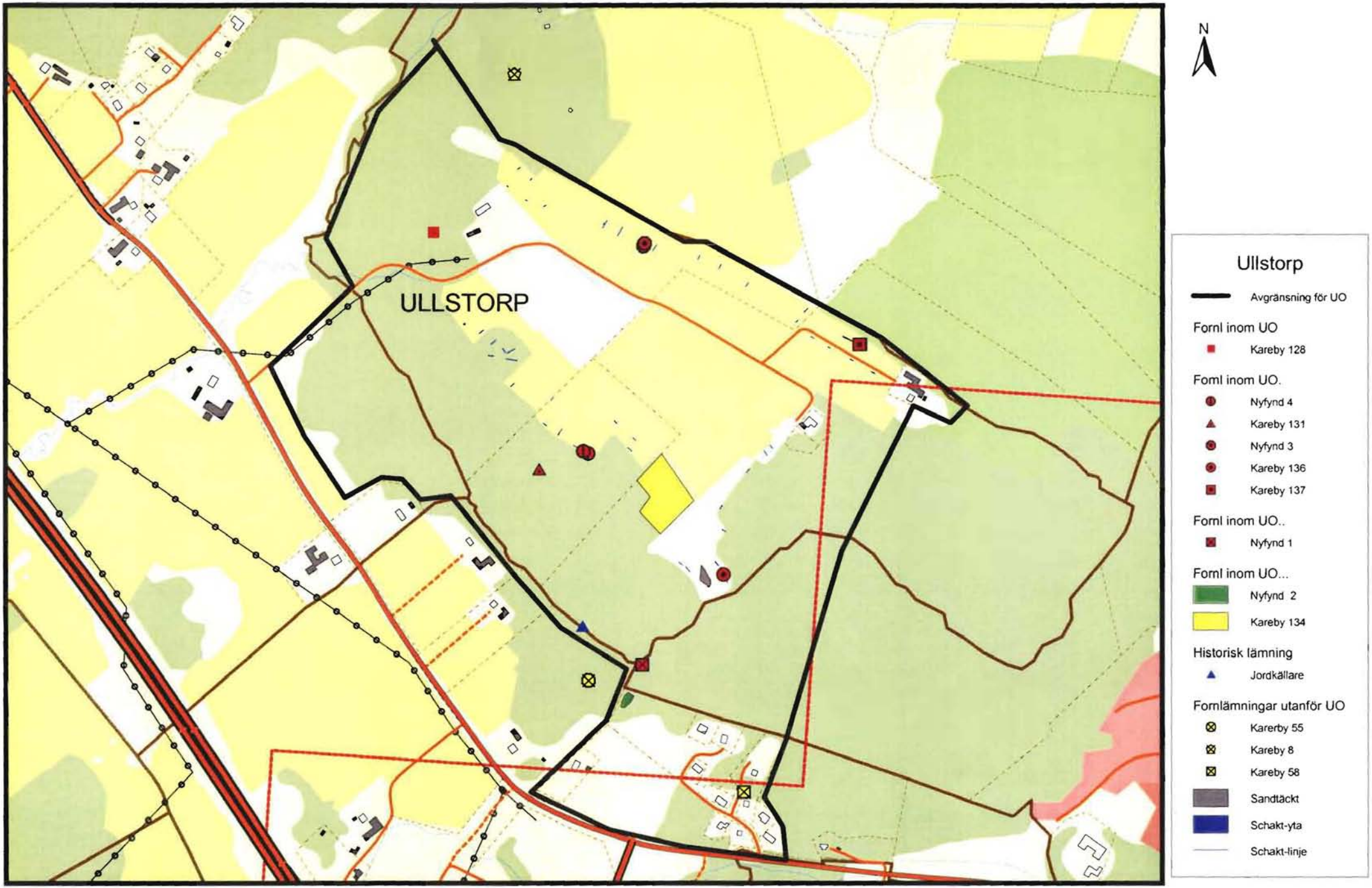

Bilaga 1. Plan över undersökningsområdet (UO).

Anläggningar

ID	Anl_nr	hemvist	typ	annan_typ	form	längd_m	bredd_m	djup_m	djup_u_my	Beskrivnin	status	kommentar	Raä_nr
8	1	6	grop		rund	0,80	0,80	0,10	0,15	brungra siltig sand	tydlig		Nyfynd 3
11	1	9	stolphål		oval	0,70	0,30	0,30	0,15	grå lera	tydlig		Nyfynd 3
12	2	9	stolphål		rund	0,50	0,50	0,45	0,15	gra lera	tydlig		Nyfynd 3
25	1	21	härd		rund	0,50	0,50	0,00	0,00	Rödbränd silt m sotig humus, ngn skärvsten	tydlig	Ngn flinta i matjord	137
26	2	21	härd		rund	0,50	0,50	0,00	0,00	Rödbränd silt m sotig humus, ngn skärvsten	tydlig		137
46	1		annat	stenupplaggning	rund	1,50	1,50	0,00	0,00		tydlig		0
47	2		annat	stenupplaggning	rund	1,50	1,50	0,00	0,00		tydlig		0
48	3		annat	stenupplaggning	oregelbunden	5,00	1,50	0,00	0,00		tydlig		0
49	4		annat	stenupplaggning	rund	1,50	1,50	0,00	0,00		tydlig		0
65	1	33	annat	stenrad		1,00	0,40	0,00	0,00	Marksten i enkel el dubbel rad. Ett skift.	tydlig		Nyfynd 4
66	2	33	annat	stenrad		3,00	0,40	0,00	0,00	Marksten i enkel el dubbel rad. Ett skift.	tydlig		Nyfynd 4
91	1	29	stolphål		rund	0,20	0,00	0,30	0,20	Tydligt mörkfärgat stolphål.	tydlig		136
92	2	29	eldanläggning		rund	0,50	0,00	0,10	0,00	Lämningens botten ned i sandig alv. Sotig husmös sand. Markant sotlins i botten. Fynd av spån och splitter.	tydlig		136
94	3	29	eldanläggning		rund	1.50		0.25	0.30	Lämningens botten ned i sandig alv. Sotig husmös sand. Markant sotlins i botten. Skärvsten.	tydlig		136

Agrar lämning?

ID	Socken	Fastighet	Historisk_	Typ	Raä_nr
90	Kareby	ullstorp	Agrar lämning	terrass/platå	Nyfynd 2

Kända fornlämningar och övriga lämningar

ID	Id2	Nr	Socken	Fastighet	art	typ	antal	annan_stat	läge	form/storlek
93	Raä nr	128	Kareby	Ullstorp	grav	stensättning	1	övertorvad	bergskrön	oval, oregelbunden
58	Raä nr	131	Kareby	Ullstorp	grav	stensättning	1	övertorvad		rund, 6 m diam
	Raä nr	136	Kareby	Ullstorp	fyndplats flinta		1		sadelläge	ej bestämd
	Raä nr	137	Kareby	Ullstorp	fyndplats flinta		1		åkermark	ej bestämd

Bilaga 2